

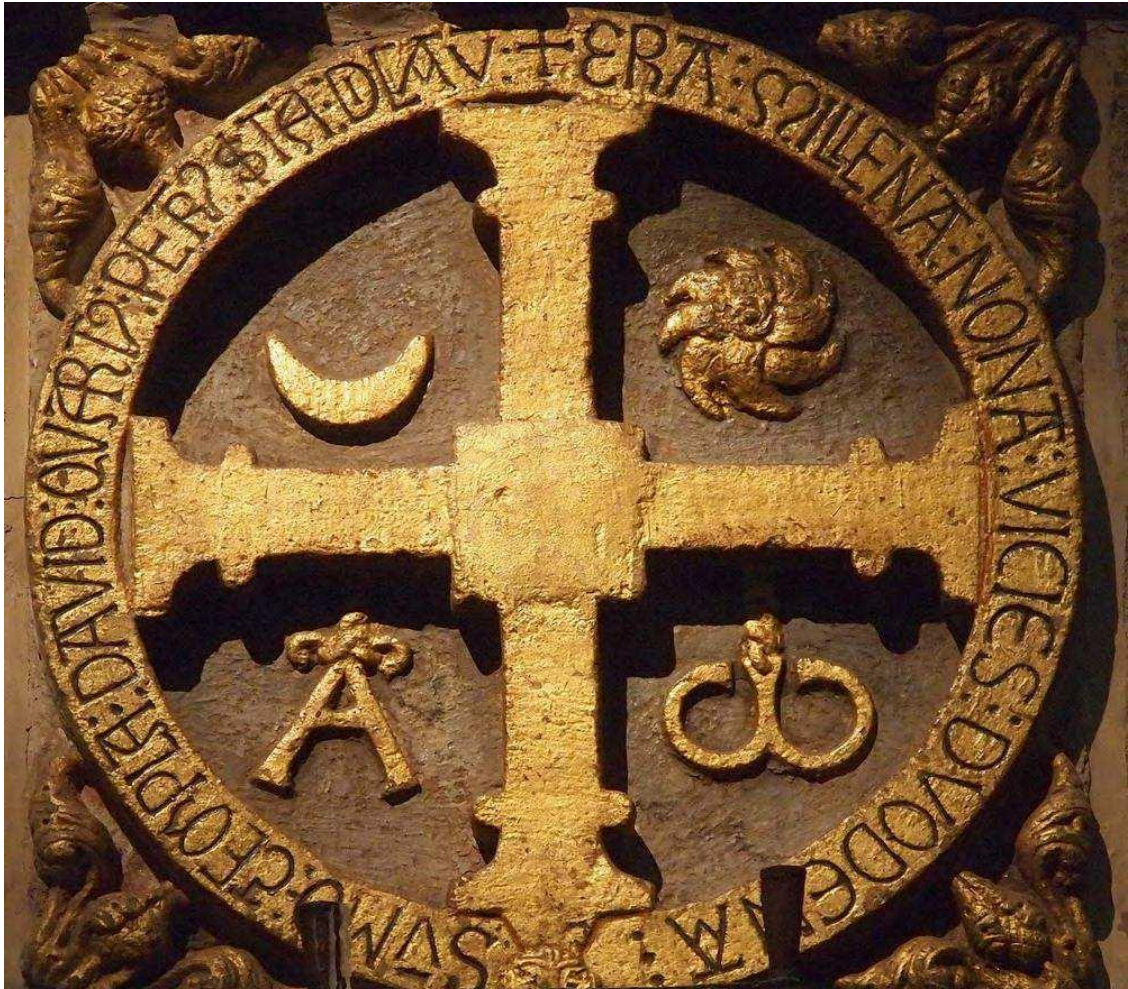
MÁSTER OFICIAL
ESTUDOS MEDIEVAIS EUROPEOS.
IMAXES, TEXTOS E CONTEXTOS

A ESCRITURA E O ESCRITO NA
IDADE MEDIA
(LIBROS, DOCUMENTOS,
INSCRICIÓNS)

Ana Suárez González

GUÍA DOCENTE

2025/2026

FACULTADE DE FILOLOXÍA. FACULTADE DE XEOGRAFÍA E HISTORIA

Ana Suárez González
Área de Ciencias e Técnicas Historiográficas

Edición electrónica. 2025

ADVERTENCIA LEGAL: Reservados todos os dereitos. Queda prohibida a duplicación total ou parcial desta obra, en calquera forma ou por calquera medio (electrónico, mecánico, gravación, fotocopia ou outros) sen consentimento expreso por escrito da autora.

1. DATOS DESCRIPTIVOS DA MATERIA

NOME E CÓDIGO:

A escritura e o escrito na Idade Media (libros, documentos, inscricións).

P5091201

TIPO:

Optativa.

CRÉDITOS ECTS:

6

PERIODO DE DOCENCIA:

Segundo semestre
9 de marzo - 4 de maio de 2026

LUGAR:

Facultade de Xeografía e Historia.

LINGUAS EN QUE SE IMPARTE:

Castelán.

Utilizarase material de traballo en castelán, galego e latín.

PROFESORA:

Ana Suárez González

Área de Ciencias e Técnicas Historiográficas.

Departamento de Historia. Facultade de Xeografía e Historia. USC. [ana.suarez@usc.es]

2. SENTIDO DA MATERIA NO PROCESO FORMATIVO DO MÁSTER

A materia posibilita o acceso aos monumentos gráficos medievais (libros, documentos e inscricións) facilitando o seu aproveitamiento heurístico. Así mesmo, familiariza co método das ciencias específicas (codicología, diplomática, epigrafía) pouco presentes ou ausentes na actualidade nos plans de estudo dos grados da área de humanidades.

3. OBXECTIVOS ESPECÍFICOS DA MATERIA

- 1- Familiarizar aos alumnos coa escritura e cos obxectos escritos latinos medievais, inserindo o fenómeno gráfico nas restantes manifestacións da actividade humana.
- 2- Captar e valorar a utilidade da Historia da cultura escrita, a Epigrafía, a Diplomática e a Codicología para a investigación sobre a Idade Media.
- 3- Coñecer o desenvolvemento histórico-evolutivo dos obxectos escritos medievais (libros, documentos e inscricións).

4. CONTIDOS

1. A escritura latina e os obxectos escritos na Idade Media. As ciencias dos obxectos escritos.
2. Introducción á paleografía medieval. Paleografía de lectura.
3. O documento medieval. Diplomática aplicada.
4. O libro medieval. Codicología aplicada.
5. Introducción á Epigrafía medieval.

5. COMPETENCIAS

- Coñecemento de normas, procedementos e recursos para a realización de lectura/transcrición paleográfica de escritos medievais en alfabeto latino.
- Capacitación para a descripción codicográfica do libro medieval.
- Capacitación para o estudo crítico, a interpretación e a edición do documento medieval.
- Capacitación para a edición de inscricións medievais.

6. BIBLIOGRAFÍA

- BATTELLI, G., *Lezioni di Paleografia*, Città del Vaticano (reimp.)1999.
- COMMISSION INTERNATIONALE DE DIPLOMATIQUE (CÁRCEL ORTÍ, M.M. (ed.),
Vocabulaire internationale de la Diplomatie, València 1994.
- FAVREAU, R., *Les inscriptions médiévales*, Turnhout 1979.
- ID., *Épigraphie médiévale*, Turnhout 1997.
- GARCÍA LOBO, V., *Los medios de comunicación social en la Edad Media. La comunicación publicitaria (Lección inaugural, curso académico 1991-1992, Universidad de León)*, León 1991.
- ID., *La epigrafía medieval. Cuestiones de método: Centenario de la Cátedra de Epigrafía y Numismática*. Universidad Complutense de Madrid 1900/1- 2000/01, Madrid 2001, pp.77-119.
- GASNAULT, P., *Les supports et les instruments de l'écriture à l'époque médiévale: Vocabulaire du livre et de l'écriture au Moyen Âge*. Actes de la Table ronde, Paris 24-26 septembre 1987, Turnhout 1989, pp.20-33.
- GILISSEN, L., *Prolégomènes à la Codicologie*, Gand 1977.
- GIRY, A., *Manuel de Diplomatie*, Paris 1894 (ed. facsímil Hildesheim-New York 1972).
- LEMAIRE, J., *Introduction à la Codicologie*, Louvain-la- Neuve 1989.
- MUZERELLE, D., *Vocabulaire codicologique. Répertoire méthodique des termes français relatifs aux manuscrits*, Paris 1985.
- NAVASCUÉS Y DE JUAN, J.M. de, *El concepto de Epigrafía. Consideraciones sobre la necesidad de su ampliación: Discursos leídos ante la Real Academia de la Historia por los señores D. Joaquín María de Navascués y de Juan y D. Manuel Gómez Moreno y Martínez*, Madrid 1953.
- NÚÑEZ CONTRERAS, L., *Manual de Paleografía. Fundamentos e historia de la escritura latina hasta el siglo VIII*, Madrid 1994.
- OSTOS, P., PARDO, M. L., RODRÍGUEZ DÍAZ, E. E., *Vocabulario de Codicología*, Madrid 1997.
- PAOLI, C., *Diplomatica*, Firenze 1898-1899, ed. aggiornata da G.C.BASCAPÈ, Firenze 1942 (ed. anast. Firenze 1969).
- PETRUCCI, A., *Scrittura come invenzione, scrittura come espressione: Estudis Castellonencs* 6(1994-1995)1093-1100.
- ID., *Funzione della scrittura e terminologia paleografica: Palaeographica, Diplomatica et Archivistica*. Studi in onore di Giulio Battelli, Roma 1979, pp.3-30.
- ID., *Prima Lezioni di Paleografia*, Roma 2007.
- RIESCO TERRERO, A. y otros, *Introducción a la Paleografía y la Diplomática general*,

Madrid 1999.

STIENNON, J., *Paléographie du Moyen Âge*, Paris 1973.

VEZIN, J., *La réalisation matérielle des manuscrits latins pendant l'haut Moyen Âge*:
Codicologica 2(1978)15-51.

VVAA, *Conceptos. Actas del III Congreso de Historia de la Cultura Escrita*, Alcalá de Henares 1998.

VVAA., *Paleografía y Diplomática*, Madrid (reimp.) 2002.

VVAA, *Tagung des Comité International de Paléographie Latine*: *Archiv für Diplomatik* 50(2004)417-465.

VVAA., *Lire le manuscrit médiéval. Observer et décrire*, Paris 2005.

VVAA, *Diplomática antigua, Diplomática moderna (III Jornadas de la Sociedad Española de Ciencias y Técnicas Historiográficas)*, [Murcia 2006].

Páxinas web

Sociedad Española de Ciencias y Técnicas Historiográficas

<http://www.cartulario.es>

Institut de Recherche et d'Histoire des Textes (CNRS):

www.irht.cnrs.fr

Vocabulaire codicologique:

<http://vocabulaire.irht.cnrs.fr/vocab.htm>

Epimed - Culture écrite médiévale

<https://epimed.hypotheses.org/>

Biblioteca Digital Hispánica: <http://www.bne.es/es/Catalogos/BibliotecaDigitalHispanica/Inicio/>

Biblioteca virtual del Patrimonio Bibliográfico:

<http://bvpb.mcu.es/es/estaticos/contenido.cmd?pagina=estaticos/presentacion>

Portal de Archivos Españoles (PARES):

<https://pares.culturaydeporte.gob.es/inicio.html>

Galiciana. Arquivo Dixital de Galicia <http://arquivo.galiciana.gal/arpadweb/es/inicio/inicio.do>

7. METODOLOXÍA

As sesións serán teórico-prácticas, con apoio en textos e imaxes. Así mesmo desenvolveranse prácticas propiamente ditas en horario de aula sobre reproducións fotográficas e facsímiles adaptadas ao correspondente apartado do programa (lectura-transcripción, descripción de aspectos formais externos de libros medievais, análise de caracteres internos en documentos, etc.).

Co fin de completar os contidos e verificar se se comprenderon os conceptos e as técnicas expostas facilitaranse aos alumnos lecturas complementarias e proporanse exercicios prácticos.

8. SISTEMA DE AVALIACIÓN

Aspectos avaliábeis, procedemento de avaliación e porcentaxes na cualificación final.

Primeira e segunda oportunidade.

a) 70% da nota final.

a.1. Cualificación de exame final teórico-práctico obrigatorio (0-4).

a.2. Cualificación de exercicios ou tarefas breves (0-3).

b) 30% da nota final. Avaliación continua formativa.

Cualificación da asistencia (0-1,5) e participación activa dos alumnos nas clases (0-1,5).

b.1. Asistencia: a asistencia é obrigatoria. Controlarase mediante firma.

As faltas xustificadas (enfermidade, imprevisto familiar ou de traballo, etc.) non supoñerán diminución algunha na cualificación e, por tanto, non é necesaria ningunha tarefa "de substitución" como traballos ou similares. Os alumnos deberán informar das razóns desta ausencia xustificada, por escrito, á profesora antes de que remate o período de docencia. As faltas de asistencia non xustificadas non poden suplirse por ningunha outra tarefa (traballos ou similares). Como a asistencia ao 80% das clases é xa obrigatoria no conxunto de máster para que os alumnos poidan ser avaliados, tomaranse en consideración para a porcentaxe na cualificación final só as sesións correspondentes ao 20% adicional.

b.2. Participación activa: valoraranse as intervencións nas sesións presenciais e a realización de lecturas complementarias.

Na segunda oportunidade só se realizará o exame final.

Por razóns obvias, no que se refire á os apartados (a.2) e (b.) manterase nesta oportunidade as cualificacións que o alumno tivo na primeira, durante o período de docencia.

No caso de alumnado que teña dispensa de asistencia, segundo o disposto na instrución nº 1/2017 da Secretaría Xeral dá USC, ou 100 % correspondente a asistencia e participación (30%) será cumprimentado cun sistema individualizado de avaliación acorde aos motivos da dispensa.

7. ORGANIGRAMA

Día	Horario	Contidos
Marzo, 9 , luns	16:00-17:45 H	Os obxectos escritos na Idade Media e as ciencias da cultura escrita
10, martes	16:00-17:45 H	A escritura latina na Idade Media
11, mércores	16:00-17:45 H	A escritura latina na Idade Media Prácticas de lectura
16, luns	16:00-17:45 H	O documento. Diplomática aplicada Prácticas de lectura
17, martes	16:00-17:45 H	O documento. Diplomática aplicada Prácticas de lectura
18, mércores	16:00-17:45 H	O documento. Diplomática aplicada Prácticas de lectura
23, luns	16:00-17:45 H	O documento. Diplomática aplicada Prácticas de lectura
24, martes	16:00-17:45 H	O documento. Diplomática aplicada Prácticas de lectura
25, mércores	16:00-17:45 H	O documento. Diplomática aplicada Prácticas de lectura
Abril, 6 , luns	16:00-17:45 H	O documento. Diplomática aplicada O libro. Xénese e forma. Codicología aplicada
7, martes	16:00-17:45 H	O libro. Xénese e forma. Codicología aplicada
8, mércores	16:00-17:45 H	O libro. Xénese e forma. Codicología aplicada Prácticas de lectura
13, luns	16:00-17:45 H	O libro. Xénese e forma. Codicología aplicada
14, martes	16:00-17:45 H	O libro. Xénese e forma. Codicología aplicada
15, mércores	16:00-17:45 H	O libro. Xénese e forma. Codicología aplicada Prácticas de lectura

20, luns	16:00-17:45 H	O libro. Xénese e forma. Codicología aplicada
21, martes	16:00-17:45 H	O libro. Xénese e forma. Codicología aplicada
22, mércores	16:00-17:45 H	O libro. Xénese e forma. Codicología aplicada Prácticas de lectura
28, martes	16:00-17:45 H	O libro. Xénese e forma. Codicología aplicada
29, mércores	16:00-17:45 H	Introdución à epigrafía medieval
Maio , 4, luns	16:00-17:45 H	Introdución à epigrafía medieval

